

IRODALMI SZEMLE.

Itália.

Úti rajzok és tanulmányok. Írta: *Berzeviczy Albert*. 193 képpel. Második, bővített kiadás. Budapest, Franklin-Társulat kiadása, 1905. — XVI+528 lap. Ára kötve 12 korona.

Egy előkelő kiállítású, díszesen illusztrált s gazdag tartalmú művel ajándékozta meg a Franklin-Társulat ez év elején a magyar irodalmat, olyan művel, a mely mind külalak, mind beltartalom tekintetében a művelt nyugat gazdagabb, fejlettebb irodalmának is dízére válnék: ez Berzeviczy Albert közoktatási miniszter Olaszországról írott úti rajzainak és tanulmányainak második, bővített kiadása.

A mű első kiadása 1899-ben jelent meg; ebben még csak 20 fejezet, illetőleg tanulmány és 30 illusztráció volt, míg e II. kiadásban a tanulmányok száma 27, az illusztrációké 193. Az első kiadást, mint tudom, Berzeviczy német nyelven is kiadta s az a német kritika részéről rokonszenves fogadtatásban részesült. Az első kiadás tanulmányai eredetileg a *Budapesti Szemlében* jelentek meg, az újabb tanulmányok — egynek kivételével — különböző folyóiratokban és napilapokban láttak napvilágot. Az első kiadás anyagán most a szerző csak lényegtelen javításokat tett, de teljesen megváltoztatta az egyes leírások sorrendjét. Míg ugyanis az I. kiadásban az úti rajzok minden összefüggés nélkül következtek egymás után, most szerzőnk az egész sorozatot oly rendbe szedte, hogy az egy ideális körútazásnak felel meg, a mely Veronából indul ki, Velenceze-felé veszi irányát, aztán lemegy az Adria mentén, átesap Nápoly vidékére s Róma, Firenze, Génua és Milánón át tér vissza Mantuához. A mű, bármily terjedelmes is, nem öleli föl egész Olaszországot; így például Szicília szigete egészen hiányzik s hiányzik Cremona, Bologna, Carrara, Turin és az alpesi hegyvidék ismertetése is. Szerző ezeket is föl akarta dolgozni, de a helyzetében beállott változás — Magyarország közoktatásügyi kormányzatának élére való kerülése — elvonta őt a behatóbb irodalmi munkálkodástól, nem engedett neki időt a már összegyűjtött anyag földolgozására. Így, miután az I. kiadás időközben elfogyott, egyelőre letéve a múzsákkal való társalkodásról, csak e bővített kötetet bocsátotta nyilvánosságra.

A mű, mint alcíme is mutatja, részint úti rajzokat, részint művészet- és művelődéstörténeti tanulmányokat nyújt, illetőleg az úti rajz csak keret, a gazdag történelmi ismerettel, mély philosophiai fölfogással, finom, művelt izléssel írott tanulmány a fődolog. Ám, Olaszországban a keret se mellékes; itt a keret épp oly műbecsrel bír, mint a 3 ezredévtől benne fülhalmazott fényes emlékek és műkincesek. Berzeviczy tanulmányainak központja nem a történelem, irodalom, vallás, erkölcs, philosophia, népelet — hanem a művészet, de az összes előbbi tényezőkkel kapcsolatban s a művészetek terén is egy nagy kor az, a mely őt kiválóképpen érdekli: a *renaissance*. A renaissance-kor művészetét akarja ő e tanulmányaiban megérteni s az olvasóval megértetni; gondosan elemzi mindazon tényezőket, a szellemi és physikai légkört, a race, moment és milieut, a melyben ezek a nagy alkotások létrejöttek, vizsgálva a kor embereinek lelki állapotát s ezekből vezeti le műveiket. Nem mondhatjuk e kor elfogúlt magasztalójának, de holmi modern jelszavak nem is térítik el a benne rejlő örök szép, örök emberi csodálásától. Nem téríti el és joggal, a praerafaelistáknak a renaissance klasszikus mestereivel és alkotásaival szemben való állásfoglalása, mert e Ruskin hatása alatt létrejött áramlat csak divatos túlzás, a szellemi csömör egy fájának nyilvánulása.

Jól mondja szerzőnk, hogy Olaszország, a mely nemcsak szülőhazája, hanem egyúttal leggazdagabb múzeuma is azon két kor legbecesebb művészeti alkotásainak, a melynek emlékeiből a lángész és az örök szép cultusának sugarai áradoznak szét, t. i. a klasszikus ókornak és a renaissance-nak — a művelt izlés elengedhetetlen iskolája, az a prizma, a mely legalkalmasabb az egyéni és nemzeti fölfogás oly sugártörésének előidézésére, a melyből teljes színképét kapjuk az általános és közös emberihez való viszonyunknak. Semmi igazolásra vagy mentegetésre nincs hát szerzőnknek szüksége azért, hogy Olaszországról szóló művét megírta és kiadta, sőt a magyar irodalom, a mely Olaszországról szóló úti rajzokban se gazdag, művészettörténeti művekben meg éppen szegény, csak köszönettel adózhatik neki érte. S e köszönet csak fokozódik, ha a művet elolvassva, szerzőnkben egy tiszta gondolkozású, józan ítéletű, emelkedett fölfogású, nemes izlésű és világos, kedves előadású íróval ismerkedünk meg, a kit élvezet útjában követnünk, a kinek előadásából nemcsak gyönyörűséget merítünk, hanem rendkívül sokat tanulunk is, a ki mindenütt, minden helynél tud valami érdekeset, tanulságosat erről az emlékekben kimeríthetetlen földről mondani. Én sok úti rajzot olvastam már Olaszországról, de Berzeviczy könyvének olvasása ennek ellenére is meg-megújuló élvezettel töltött el s mikor testes kötetének végére értem, szinte kívántam, vajha még ne lenne vége!

A mű egyes fejezetei a következők: Verona, Vicenza, Pádua, Velencei benyomások, Ferrara, Ravenna, Rimini és San-Marino, Visszaemlékezések Nápolyra, A sirének hazájában, Nápoly nyáron, Római benyomások, Nagypéntek a Lateránban és húsvét a Vatikánban, A Borgia-szobák a Vatikánban, Az albanói hegység és a Campagna, Tivoli, Subiaco, Assisi, Perugia, Firenzei benyomások, Újabb firenzei benyomások, Siena, Pisa, Génua és szomszédsága, A Certosa, Milánó, Mantua, Visszapillantás és befejezés (becses kulturhistoriai fejtegetés, mintegy rövid összefoglalása az egész műnek).

Mire e sorok napvilágot látnak, Berzeviczy Albertet, a ki magát szerényen „un politique égaré dans l'esthétique“-nek nevezi, — de a kihez hasonló literary gentleman mi sokat kívánunk a magyar irodalomnak — talán már elborítja a politikai özönvíz. A magyar oktatásügy és kultúra minden barátja sajnálattal fogja látni a kultuszminiszteri székéből való távozását, de az az egy vígasztalásunk meglesz, hogy eltávozása újra visszaadja őt az irodalmi munkálkodásnak s míg amott talán lesz, a ki pótolja, itt helye betöltetlenül áll!

R. J.

Jordanes: A gótok eredete és tettei.

(De origine actibusque Getarum.) Latinból fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. Bokor János. Kiadja a „Brassói Lapok“ nyomdája. 8°, 171 l. (Dr. Gombos F. A.: Középkori krónikások. III. köt.)

Jordanes a hunok történetének tárgyalásánál Ammianus Marcellinus és Priscus Rhetor mellett a leggyakrabban emlegetett kútforrást, nem mintha műve egységes, vagy egy bizonyos szempont szerint megírt történeti munka volna, hanem azon körülménynél fogva, hogy kiváló forrásokból merített és pedig többek között olyanokból is, melyek azóta elvesztek, de a melyeknek létezéséről éppen Jordanes művéből értesülünk.

Jordanes (és nem Jordanis vagy Jornandes) származásáról magában a krónikában találunk adatot. A gótok történetében (50. f., 119. l.) így ír: „A scyrok pedig és a sadagariak és némely alánok Candac nevű vezérükkel Kis-Scythiát és Alsó-Moesiát kapták. Ezen Candacnak volt atyámnak, Alanoviamuthisnak atyja Paria, tehát az én nagyatyám, jegyzője, a míg csak Candac élt. És az ő nővére fiánál, Gunthigis hadmesternél, a kit Bazanak is neveztek s a ki Andagesnek, az amalok nemzetségéből származó Andela fiának volt fia, voltam én Jordannis, bár nem vagyok tudós, megtérésem előtt jegyző“. E sorokból, de krónikájának más helyéről is (60. f., 136. l.) világos, hogy J. is gót származású, ki „megtérése“-ig jegyző volt. A szót „conversio“ Mommsen, Jordanes kiadója, úgy értelmezi, hogy Jordanes barátta lett, szerző szerint azonban jelenthette azt is, hogy